

*До спеціалізованої вченої ради Д 26.142.05
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»*

03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію Мазійчука Віталія Анатолійовича за темою: «Теоретико-правові та організаційні засади запобігання й протидії корупції в судових органах України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Задекларовані законодавчі та інституційні зміни, у тому числі визначені Законами «Про запобігання та протидію корупції», «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки», Стратегією та Державною антикорупційною програмою на 2023-2025 роки й досі на стадії опрацювання (не визначено доброчесність як кваліфікаційну вимогу до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, доброчесність та професійна етика як стандартні вимоги до суддів недостатньо впроваджені на практиці, а оцінювання цих вимог не завжди є прозорим та передбачуваним), а зволікання з прийняттям й виконанням цілої низки інших нормативно-правових актів свідчить про недосягнення визначених, зокрема, Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією, як всеосяжною міжнародною угодою, що слугує основою дій для багатьох країн Європи та на інших континентах, цілей і недостатню ефективність реалізації антикорупційної політики в Україні.

Оскільки проблема запобігання й протидії корупції в судових органах України набула особливого значення й потребує невідкладного комплексного дослідження з урахуванням суттєво скоригованих воєнним станом умов і

докорінних змін законодавства та розширення правозастосовної практики. Зазначене акцентує актуальність дисертації, підтверджує її нагальність для вироблення і досягнення наукового консенсусу в гострих та дискусійних питаннях формування антикорупційної політики та практичної реалізації консолідованої, дієвої моделі запобігання та протидії корупції в судових органах влади.

Враховуючи, що наукове дослідження В. А. Мазійчук покликане усунути існуючі у цьому напрямку прогалини, **актуальність теми** дисертації не викликає сумнівів. (стор. 22-24 дис., стор. 1-2 реф.)

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126); Стратегії воєнної безпеки України (Указ Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) і Загальному плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2019–2025 рр. «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації: 0119U100492).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність.

Ознайомлення з дисертацією та її рефератом дає підстави стверджувати, що наукова праця містить необхідні для такого дослідження компоненти – критичний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, увагу до зарубіжного досвіду, належну апробацію результатів наукового дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані автором у дисертації, в тому числі й ті, що віднесені ним до наукової новизни, мають відповідний рівень обґрунтованості. Цього вдалося досягти шляхом використання широкого кола наукової літератури та результатів емпіричних досліджень.

Науковий апарат рецензованої дисертації та її реферату є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях науки кримінального права та кримінології, положеннях суміжних дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції В. А. Мазійчук підтверджує фактами, критичним аналізом чинного кримінального законодавства, вже висловленими в юридичній літературі позиціями учених з відповідного приводу.

Детальний й аргументований розгляд окремих питань теми наукового дослідження дозволив дисертантові висловити певну кількість пропозицій щодо побудови кримінологічної характеристики корупційних кримінальних правопорушень в судових органах з виокремленням стану і тенденцій відповідних категорій протиправних діянь, їх детермінантів, кримінологічних ознак правопорушників, а також зв'язків виокремлених елементів з системою організаційно-правового реагування та розробленням й застосуванням кримінологічних заходів запобігання. Автором сформована кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють корупційні дії в судових органах України, з виокремленням соціально-демографічних (стать, вік, освіта, сімейний стан, соціальні зв'язки), соціально-рольових (соціальний статус та функції в різних сферах суспільного життя), морально-психологічних (інтелектуальні, волеві, моральні якості, індивідуальні етичні властивості й поведінки особи) ознак, що виявляються (проявляються) у корупційній поведінці з розподілом на ситуативні

(не створює умисно умов, що змушують до формування корупційних пропозицій, проте прихильно їх розглядає); корисливий (домінанта «корисливості» поєднана з злочинними порушеннями закону); ініціативний (постійність у можливості одержання неправомірної вигоди, або «продажу» своїх повноважень, чи можливостей впливу).

Методологія дисертаційного дослідження вибрана вірно. Аналізуючи основні положення і висновки дисертації, можна стверджувати, що дисертант володіє методологією наукового аналізу складних наукових проблем теорії і практики юридичної науки.

Слід акцентувати увагу і на достатньому **емпіричному матеріалі**, який цілком відповідає вимогам репрезентативності. Так, емпіричну основу *дослідження* складають зведені дані вивчення 52 кримінальних проваджень зареєстрованих в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР) за фактом вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах України (ст. 364, 365-2, 366, 366-2, 366-3, 367, 368, 368-4, 368-5, 369, 369-2 КК України) упродовж 2019–2024 рр. (з усіх регіонів країни) та 76 вироків, винесених судами України щодо цих кримінальних правопорушень, а також інших, зокрема, пов'язаних з корупцією в судових органах України за ст. 371-376 КК України; результати опитувань (серед 543 респондентів – 30 суддів, 76 прокурорів, 55 детективів, 82 слідчих, 68 працівників оперативних підрозділів в окремих областях України); аналітичні звіти та узагальнення Офісу Генерального прокурора, Державного бюро розслідувань (ДБР), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Служби безпеки України (СБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Державної судової адміністрації України; ряду громадських організацій («Центр протидії корупції», «Transparency International», «Стопкор», «Центр політико-правових реформ» та ін.) й міжнародних інституцій (Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ)). (стор. 26-27 дис.).

Позитивним є те, що дисертант використовував власний практичний досвід роботи в правоохоронних органах України.

Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у діяльності судових та правоохоронних органів України. Предметом дослідження є теоретико-правові та організаційні засади запобігання й протидії корупції в судових органах України. (стор. 25 дис., стор. 3 реф.).

Сформульовані у дисертації **наукові положення, висновки та рекомендації** мають належний рівень обґрунтованості й достовірності, що забезпечується досить вдалою й продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом законодавчої, емпіричної та джерельної бази. В цілому, структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем організації запобігання та протидії корупції в судових органах .

Сформульовані дисертантом висновки до розділів наукової розробки (стор. 117, 182-189, 392-397,) та загальні висновки (стор. 397-398) дисертації у своїй більшості є переконливими.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення та розв'язання комплексної наукової і прикладної проблеми формування кримінологічних засад запобігання та протидії корупції в судових органах України з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства, відомчої (міжвідомчої) регламентації та відповідної правозастосовної практики.

Вказану мету в процесі дослідження, на нашу думку, було досягнуто, а завдання повністю виконано.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. визначається тим, що дисертаційна робота є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, в якому реалізовано доктринальний підхід до формування заходів запобігання та протидії корупції в судових органах з визначенням шляхів розв'язання низки фундаментальних і прикладних завдань антикорупційної політики. На нашу думку, найбільш вагомими теоретичними й

практичними положеннями дисертації є:

1. Розробка концепції запобігання та протидії корупції в судових органах України, яка ґрунтуючись на міжнародному досвіді й зарубіжній практиці є системою скоординованих кримінологічних (кількісні та якісні показники корупційних правопорушень, причини та умови, кримінологічно значущі ознаки осіб) заходів реагування, із визначенням та впровадженням в діяльність уповноважених правоохоронних інституцій комплексу науково обґрунтованих організаційно-правових, інформаційно-аналітичних і виховних інструментів, спрямованих на виявлення та усунення (нейтралізацію, мінімізацію, послаблення негативного впливу) криміногенних чинників, прийняття на цій основі ефективних правових і регуляторних рішень, у тому числі відомчого (міжвідомчого) характеру;

2. Обґрунтування пріоритетних напрямів кримінологічного забезпечення діяльності судових органів (правові, організаційні, інформаційно-аналітичні, морально-етичні), які ґрунтуються на апробованій вітчизняною і зарубіжною практикою системі скоординованих заходів, із розробленням та впровадженням в діяльність правоохоронних органів комплексу науково обґрунтованих інструментів (рішень, методик, рекомендацій) спрямованих на моніторинг кримінальної ситуації в системі правосуддя, виявлення та усунення (нейтралізацію, послаблення негативного впливу) криміногенних (віктимогенних) чинників, прийняття на цій основі дієвих запобіжних заходів;

3. Запропоновано перспективи для впровадження у вітчизняне правове поле та правозастосовну практику, на основі кращих зарубіжних практик запобігання й протидії корупції в судових органах, відмову від репресивного підходу в антикорупційній діяльності й посилення заходів кримінально-правового впливу (Австрія, Бельгія, Канада, Сінгапур, ФРН, Швеція); систематичну участь суддів та інших працівників судових органів у проведенні спеціалізованих практикумів антикорупційного спрямування (Англія, Данія, Італія, Польща); загрози втрати всієї системи соціальних та інших гарантій у разі виявлення причетності судді та інших працівників судових органів до корупційного кримінального, або

пов'язаного із корупцією правопорушення (США, Китай); заохочення у вигляді преміювання в разі повідомлення судьями про спробу надання неправомірної вигоди або пропозиції вчинення дій, які порушують встановлені антикорупційні обмеження (Словенія, Франція) (стор. 27-30 дис., стор. 4-6 реф.).

У першому розділі «Теоретико-правові засади запобігання та протидії корупції в судових органах України» розкрито стан наукової розробленості проблеми, визначено сутність кримінологічної характеристики злочину, виокремлено її структурні елементи та визначено кореляційні зв'язки між ними.

У другому розділі «Кримінологічна характеристика корупції в судових органах України» встановлено основні показники, які характеризують стан корупції в судових органах України.

У третьому розділі «Організаційно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах України» складається з чотирьох підрозділів, в яких розкриваються особливості здійснення заходів запобігання та протидії корупції в судових органах України.

У четвертому розділі «Кримінологічні заходи запобігання та протидії корупції в судових органах» складається з чотирьох підрозділів проведений аналіз зарубіжних практик (моделей) запобігання та протидії корупції в судових органах засвідчено, що акцентувати увагу лише на репресивному підході у антикорупційній діяльності, посилюючи заходи кримінально-правового впливу є не виправдано одностороннім підходом. Автором проаналізовано наявні в юридичній літературі підходи до розуміння загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням й урахувавши специфіку корупційної злочинності й зроблено висновок, що в прийнятному для практики значенні, під загальносоціальним запобіганням корупції в судових органах, необхідно розуміти діяльність спеціально уповноважених суб'єктів з розробки та впровадженні заходів, спрямованих на виявлення, усунення та нейтралізацію негативних факторів політичного, економічного, соціального, ідеологічного, культурно-виховного, організаційно-

управлінського та правового характеру, які загострюють соціальні протиріччя і гальмують антикорупційний розвиток суспільства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації впроваджені та використовуються у:

науково-дослідній роботі – для подальших фундаментальних і прикладних наукових досліджень проблем функціонування судової системи України, підвищення ефективності запобігання та протидії корупції (Акт ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»);

діяльності правоохоронних органів – для розроблення й удосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій з питань організації запобігання та протидії корупції (акти Офісу Генерального прокурора України та СБУ);

освітньому процесі – для підготовки підручників, курсів лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з курсів кримінології, а також у рамках розробленого спеціального курсу «Корупція у судовій системі» при проведенні різних видів занять (тренінгів) з відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» (Акт ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні теоретичні й практичні результати виконаної дослідницької роботи в цілому та окремі її аспекти викладено у наукових доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях та семінарах. Так, основні результати дослідження опубліковано в 23 наукових публікаціях, серед яких монографія; 11 статей, опублікованих у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; 4 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, з них три – у закордонних виданнях, що віднесені до другого квартилю (Q2) та проіндексовані в базах даних Web of Science Core Collection

та Scopus; 7 статей у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах (стор. 9 реф.).

Важливість для юридичної науки, одержаних автором дисертації результатів. Дисертаційне дослідження В. А. Мазійчука має теоретико-прикладний характер, тому його значення може бути виявлене як у сфері подальших наукових досліджень, так і правоохоронній практиці. Реферат за своїм змістом відповідає основним положенням дисертації та повністю відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у роботі. Зміст роботи, об'єкт і предмет дослідження, основні положення і результати дисертації цілком відповідають заявленій науковій спеціальності.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертаційного дослідження В. А. Мазійчук, її наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення системи протидії **корупції в судових органах**, необхідно зазначити, що наукова розробка не позбавлена окремих вад, низка положень мають дискусійний характер чи викликають певні зауваження, які вимагають додаткової аргументації в процесі захисту.

1. В умовах сьогодення, чимало напрацювань вітчизняних учених час від часу втрачають свою актуальність через внесення змін до Кримінального кодексу України, згідно з якими визнаються злочинами корупційні діяння, за вчинення яких винні особи раніше притягались до адміністративної відповідальності, або ж запроваджується кримінальна відповідальність за корупційні діяння у сфері приватного права та сфері надання публічних послуг тощо. Законодавство у цих сферах постійно змінюється (не завжди в кращу сторону), що призводить до втрати актуальності багатьма науковими дослідженнями – навіть тими, що були проведені на достатньо високому рівні та відповідно до вимог свого часу. З огляду на ці причини багато наукових дефініцій актуально не відображають нормативної природи корупції і не

вказують на її сутнісні (незміні) характеристики.

Відтак, авторові бажано було навести аргументи на користь власної позиції, щодо наукового змісту корупції в контексті предмету дослідження.

2. Незважаючи на значний прогрес протягом останнього часу, пов'язаний з прийняттям багатьох антикорупційних актів, при системному аналізі їхніх приписів виявляється низка невідповідностей та суперечностей, відсутність єдиного концептуального підходу. Такий стан законодавства не лише суттєво ускладнює діяльність з протидії корупції, але й сприяє її поширенню. Відсутність упродовж тривалого часу в Україні Антикорупційної стратегії як комплексного документа загальнодержавного рівня стала свідченням серйозних проблем у сфері стратегування антикорупційної діяльності.

Видається, що одним із заходів протидії корупції є саме електронне декларування, яке вже стало одним з найбільш успішних проєктів із запобігання корупції в Україні. Авторів бажано було б визнати необхідність суттєвого удосконалення прикладного процесу перевірки декларацій, позаяк такий підхід повноцінно забезпечуватиме усунення можливостей для корупційної поведінки суддів, створюючи стійке переконання потенційного корупціонера у неможливості уникнути відповідної перевірки.

3. Міжнародний досвід ряду Європейських країн (Болгарії, Словаччини, Хорватії) засвідчує, що загалом антикорупційні суди відіграли важливу роль саме на перехідному етапі реформування судових систем цих країн. Тому виникає запитання: чи існуватиме необхідність функціонування Вищого антикорупційного суду у більш віддаленій перспективі, чи він повинен виправдати своє призначення у найближчому майбутньому і припинити існування як відпрацьований елемент системи судоустрою на кшталт військових судів? Такі питання є принциповими й потребують додаткового обґрунтування під час захисту дисертації.

Втім, висловлені зауваження мають дискусійний, уточнюючий і не принциповий характер, у своїй сукупності вони не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертації, яка є завершеним науковим

дослідженням, у якому на основі комплексного аналізу доктринальних положень вітчизняних і зарубіжних учених різних галузей права, актів національного законодавства, міжнародно-правових документів та сталої правозастосовної практики з урахуванням правового режиму воєнного стану, розв'язано важливу наукову проблему, що полягає у розробленні, на основі кримінологічної характеристики, заходів запобігання та протидії корупції в судових органах України з визначенням шляхів розв'язання низки взаємообумовлених фундаментальних і прикладних завдань антикорупційної політики.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Мазійчука Віталія Анатолійовича за темою: «Теоретико-правові та організаційні засади запобігання й протидії корупції в судових органах України», подана до захисту на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем охорони державної таємниці за допомогою кримінально-правових, кримінологічних та кримінально-виконавчих заходів з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та відповідної практики діяльності інституцій сектору безпеки за цим напрямом.

Зміст дисертації, в основному, відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та реферату в цілому відповідає встановленим ДАК МОН України вимогам. Реферат ідентичний головним положенням дисертації та відображає її основний зміст, висновки та пропозиції.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження Дисертація Мазійчука Віталія Анатолійовича за темою: «Теоретико-правові та організаційні засади запобігання й протидії корупції в

судових органах України» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує наукову проблему, є актуальним, завершеним, таким, що має теоретичну і практичну значущість та відрізняється науковою новизною. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а його автор, Мазійчук Віталій Анатолійович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Опонент вважає, що автор дисертації – Мазійчук Віталій Анатолійович – зарекомендував себе кваліфікованим вченим і пропонує спеціалізованій вченій раді при успішному захисті дисертації присудити йому науковий ступінь доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права Навчально-наукового
інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

П.С. Берзін

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
04.04.2025

